

Inhalt

Radencommunisme, 2e jaargang, nr. 3, februari 1940	1
Marxisme en psychologie.....	1
Wat men behoort te weten omtrent: steun en W. P. A.....	6
De droom was kort.....	6
De wonderen van de werkverschaffing	7
Waarom gebeuren deze dingen?	8
Verdeel en heers!	8
En de organisaties?	9
De nieuwe machtsvorming van de arbeiders (2e deel).....	10
De zwakte van de arbeiders	10
Ieder voor zich, god voor ons allen.....	11
Aanpassing	11
Stijgend levenspeil.....	12
Arbeidersbeweging	13
Dalend levenspeil	14
De nieuwe toestand.....	14

Radencommunisme, 2e jaargang, nr. 3, februari 1940

Marxisme en psychologie

I

De theorie van Marx leert dat de arbeid, nodig voor het levensonderhoud van de mensen de grondslag is, waarop de gehele ontwikkeling van de maatschappij, dus de geschiedenis van de mensheid berust. De tegenstelling van deze nieuwe opvatting met de toen geldende, die de oorzaken van het geschiedkundig gebeuren in zuiver geestelijke krachten zag, maakte dat zij als historisch materialisme bekend is geworden. En deze naam gaf naderhand aanleiding tot velerlei verkeerde voorstellingen en misverstanden. Wat in werkelijkheid met zulke namen bedoeld is, blijkt als men dieper op de dingen zelf ingaat.

Het spreekt vanzelf dat de arbeid voor levensonderhoud aan alles ten grondslag ligt. De mens moet in de eerste plaats leven, of, nog juister, de mens wil leven. In elk bewust levend wezen ligt als een van nature gegeven onweerstaanbare drang het streven, het instinkt, de wil om te leven en dit leven in stand te houden door middel van wat de natuur biedt.

Daarvoor zoekt, vecht, zwerft, werkt het, en zo doet ook de mens. De mens gebruikt daarbij zijn werktuigen, met de aangeleerde bekwaamheid die te gebruiken. Hij is daarbij meestal lid van een gemeenschap, zijn arbeid is maatschappelijke arbeid, gemeenschapsarbeid; hoe groot of klein deze arbeidsgemeenschap is hangt van de aard van werktuig en bedrijf af. Hij wordt in deze gemeenschap geboren, groeit als lid op; de omstandigheden en vormen waarin hij voor zijn levensonderhoud werkt, zijn hem van buiten af gegeven. Daar is geen willekeur in – al mag de enkele eens uit de band springen of een beperkte keuze hebben – men moet leven en werken, en wel op deze bepaalde manier, bepaald door de naturomstandigheden en de techniek. Die manier en vorm van de maatschappelijke arbeid noemt Marx de productiewijze.

In de tientallen van eeuwen, die wij het beschaafde tijdperk noemen, was deze maatschappelijke organisatie reeds heel ingewikkeld. Door de vooruitgang van de techniek was arbeidsverdeling ontstaan, tussen handwerk en landbouw, tussen werkers, vechters en handelaars; deze beide laatsten leefden van een deel van wat de werkers

produceerden. Daar zij machtig waren door wapens, grondbezit, geldbezit namen zij hun aandeel; zij waren heersende en uitbuitende klassen. Deze maatschappij, tot nu toe, is in klassen verdeeld die elk een bepaalde rol in het geheel spelen; deze strijden met elkaar om de verdeling van het totaal-product. Iedere klasse beschouwt als goed en recht wat voor haar bestaan nodig en nuttig is, want ze wil blijven leven; maar alleen dat, wat de heersende klasse als nodig en goed beschouwt, wordt als "het recht" in de wetboeken vastgelegd en door de rechters doorgevoerd. Machtsorganisaties, speciaal de staatsmacht worden opgebouwd om de heerschappij van de heersende klasse in stand te houden en daarbij het gehele productieproces zonder stoornis te laten plaats vinden.

Het belangrijke in deze maatschappij is haar voortdurende ontwikkeling en verandering, als gevolg van de ontwikkeling van de techniek en de arbeidsvormen. Zo maakte de ontwikkeling van het handwerk en van de handel (een gevolg van de verbetering van de werktuigen en de scheepvaart) de kooplieden en de burgers talrijker, rijker en machtiger tegenover de grondbezitters, de boeren, en later de vorsten. Hun geld en bedrijf bood de mogelijkheid tot groei van een kapitalistische productiewijze. De oude wetten en instellingen, die hun een mindere plaats en minder aandeel in de macht gaven en de ontwikkeling van het kapitaal belemmerden, voelden zij als onrecht.

Zodra de gelegenheid gunstig was, barstte deze toenemende ontevredenheid uit in scherpere klassenstrijd, in burgeroorlog, in revolutie. Daarbij werd de nieuw opgekomen bourgeoisie tot voornaamste heersende klasse. Wet en politieke organisatie werden aan de eisen van een kapitalistische ontwikkeling aangepast.

Deze leer van de maatschappelijke ontwikkeling opende nu een blik in de toekomst. Ook de kapitalistische productiewijze vertoonde een verdeling in klassen, een felle klassenstrijd en een sterke ontwikkeling zowel technisch, door de reusachtige en technisch steeds betere machines, alsook economisch, door de ondergang van de kleine bourgeoisie en de concentratie van bezit en heerschappij in de handen van kleinere groepen grootkapitalisten. Het proletariaat wordt steeds meer de talrijkste klasse, zijn levensonzekerheid wordt groter en daarmee moet zijn ontevredenheid en zijn klassenstrijd feller worden, terwijl de technische mogelijkheid voor een collectieve maatschappelijk geregelde productiewijze steeds duidelijker wordt. Dit moet ten slotte leiden tot de proletarische revolutie; het proletariaat verovert de heerschappij en neemt de productiemiddel in bezit.

Hier wordt dus de ontwikkeling van de mensheid verklaard uit volkomen begrijpelijke, gewone inwerkingen en uitwerkingen; alle oorzaken en gevolgen zijn werkelijkheden. Dat bedoelde Marx met wat hij "materiële" oorzaken noemde: werkelijke, voor ons waarneembare dingen, met uitsluiting dus van bovennatuurlijke goddelijke machten of oorzaakloze toevalligheden als de vrije wil. Onder deze werkelijkheden zijn natuurlijk ook geestelijke krachten begrepen; de wil om te leven, de wil om te strijden, de ontevredenheid en verbittering als gevolg van uitbuiting, het inzicht dat een betere maatschappij mogelijk is, behoren alle tot wat men gewoonlijk geestelijke verschijnselen noemt. De mens heeft nu eenmaal zijn hersenen, en terwijl hij met de dieren het onmiddellijke gevoel en instinkt gemeen heeft, zijn hoger ontwikkelde hersenen zijn machtigste werktuig in de strijd om het leven. In bijna alles wat hij doet, spelen zijn hersenen de belangrijkste rol; ook in het eenvoudigst handenvoerwerk zit altijd een heel stuk medewerking van zijn geest. De scheiding van geestelijk en stoffelijk is iets kunstmatigs; maar is toch nodig om verschillende ontwikkelingsgraden weer te geven. Een lager dier hapt onmiddellijk de prooi op die voor zijn neus komt; een hoger dier zoekt en besluipt de prooi en regelt zijn daden naar het passende ogenblik. De primitieve mens die hongert, blijft stil zijn werktuig of wapen maken terwijl hij nadenkt en zich vooruit voorstelt en overlegt hoe hij naderhand dit werktuig gebruiken zal om voedsel te winnen. In de moderne maatschappij krijgt de mens (bijvoorbeeld de arbeider), door de dagelijks terugkerende arbeid ter bevrediging van zijn levensbehoeften onder de gegeven omstandigheden een bepaald klassen karakter, een bepaalde manier van voelen en denken; de druk van de uitbuiting wekt ontevredenheid, nadenken over verbetering, zich onderrichten door spreken en lezen, soms een felle impuls van verzet; dat alles wordt door gelijke ontwikkeling bij kameraden versterkt, leidt ten slotte soms tot daden van strijd, staking of wat anders, en tot de gedachte aan de strijd voor maatschappelijke verandering. Hier is een lange tussenweg; gebouwd uit alle menselijke krachten en vermogens, tussen direct gevoelde honger en ten slotte de volle bevrediging van alle behoeften in een betere maatschappij.

Deze theorie van Marx berust op een grote massa feiten en ervaringen, of liever, zoals elke theorie, zij is een korte samenvatting van al deze ervaringen en feiten, in algemene bewoordingen. Dat zijn ten eerste de feiten van de geschiedenis van de mensheid, ten tweede de eigen ervaringen uit onze eigen tijd. Maar er is een verschil tussen deze beide.

Wat in de geschiedenis gebeurde is niet onze eigen ervaring; wij hebben het van horen zeggen, het is al, samengevat en geordend, zelfs al met wat theorie en uitleg voorzien, alles in boeken neergelegd. Het zijn voornamelijk intellectuelen die dit alles kennen en weten. Voor hen is de geschiedenis een reusachtig feitenmateriaal, en als zij dan de theorie van Marx leren kennen, kunnen zij zien, hoe al die los samenhangende feiten samenhang krijgen en verhelderd worden en begrepen worden door ze tot eenvoudige oorzaken, de economische structuur, de

ontwikkeling van de arbeid terug te brengen. Zo berust voor hen op de studio der geschiedenis de waarde en de waarheid van het Marxisme.

Voor de arbeiders daarentegen, vormen de eigen levenservaringen het materiaal, waarnaar ze de theorie beoordelen. Zij staan midden in de praktijk van het leven, midden in het arbeidsproces en midden in de klassenstrijd die daaruit opgroeit. En omdat de leer van Marx hun deze levenservaring verklaart, en in theoretische vorm tot uitdrukking brengt, wat ze dagelijks zelf beleven, daarom begrijpen en aanvaarden ze deze leer. Wat zij in fabriek en werkplaats, in hun arbeidsproces beleven, dat vindt zijn verklaring en uitleg in de economie van Marx, in de leer van de waarde, meerwaarde en kapitaal. En wat zij bij hun strijd, in de politiek, in stakingen, beleven, in alles wat de heersende klasse hen oplegt, dat vindt zijn verklaring in het historisch materialisme.

Er is nog een ander verschil tussen deze beide gebieden van toepassing. In de geschiedenis, bijvoorbeeld die van een belangrijke revolutie, heeft men een voltooide reeks van oorzaken en gevolgen voor zich; de veranderingen in de techniek, in de vormen van arbeid en bedrijf, de veranderingen in de klassen als oorzaken, en dan het revolutionair optreden van een klasse, de krachtige daden, de strijd, de nieuwe orde en regelingen als resultaat. Men weet wel dat daartussen de inwerking van de economische veranderingen op de mensen, op hun denken, voelen en willen ligt, hoe ze aarzelden, hoe ze soms optraden, maar te vroeg of misschien ook wel eens te laat, hoe ze onderling streden over de juiste weg, en telkens voor moeilijke beslissingen stonden. Maar dat alles is afgelopen, ze hebben telkens door hun daad beslist, en de geschiedenis gebeurt maar één keer. En daar wij nu bij het horen daarover tegelijk al weten hoe het afliep, kan men zich in hun onzekerheden niet meer zo sterk indenken.

Maar de geschiedenis loopt voort en wij staan er met onze eigen belevenissen midden in. Midden in zulke reeksen van oorzaken en gevolgen, die nog niet afgelopen zijn. Steeds werken veranderingen in de techniek, in de arbeid in de klassen op de mensen in; maar wat daaruit verder zal voortkomen ligt nog in de toekomst. Het werkt in hun voelen en denken, maar ook de tradities van vorige toestanden werken nog na, het denken is nog onzeker en verdeeld, onklaar en verschillend. En het willen is nog meer verdeeld, het is nog niet één, het klontert soms in een kleine actie sterk samen en valt dan weer uiteen. Steeds staan de arbeiders voor beslissingen, bijvoorbeeld tussen aanvaarden van onhoudbare toestanden of gevaarlijke strijd, telkens wankelt het gevoel tussen zorg voor verzekerd persoonlijk belang en geestdrift voor de gemeenschappelijke zaak. Hier is het niet voldoende, dat de theorie zegt dat uit de economische veranderingen van het kapitalisme ten slotte door de klassenstrijd het communisme zal komen. Nu komt het juist op al die tussentrapen aan. Hoe werken de maatschappelijke levensomstandigheden, de zogenaamde materiële voorwaarden op de geest van de mensen in? Hoe reageert de geest daarop, dat wil zeggen hoe verandert het denken en willen onder die omstandigheden? Wat voor daden komen er uit, van de arbeiders, maar ook van de bourgeoisie, en hoe werkt dat terug op de arbeiders? Wanneer en waardoor ontstaan hun massabewegingen? Wat moeten ze doen om een verkregen voordeel vast te houden? Hoe gedraagt de bourgeoisie zich daarbij en wat betekent dat? Dat is niet allemaal zo gemakkelijk en vanzelfsprekend, dat men met een paar algemene formules van het historisch materialisme het goede antwoord vindt. Neem het begin van de wereldoorlog, toen een golf van nationalisme door de arbeiders van alle landen ging; of het einde van die oorlog, toen de bourgeoisie in Duitsland rode strikjes ging dragen en de arbeidersmassa's werkeloos bleven; of de jaren daarna, toen ze bij elke nieuwe zwendel van de C.P. erin liepen; of de jaren van de grote wereldcrisis, toen er in plaats van een proletarische revolutie een, door het grootkapitaal opgestookte, kleinburgerlijke revolutie uitbrak, die na enige jaren alle arbeidersbeweging vernietigde - alles tegen de verwachtingen in van de eenvoudige formules, waarmee de arbeidersbeweging was opgevoed, maar geheel verklaarbaar voor wie met de methode van historisch materialistisch denken de bijzondere inwerkingen van de gebeurtenissen op de mensen in de fijnere details naspeurt.

In de oude Duitse sociaaldemocratie was vóór de wereldoorlog daarover al strijd geweest, speciaal in verband met de betekenis van de geschriften van de filosoof Dietzgen¹. Tegenover de opvatting van de meerderheidsrichting (Kautsky²), dat door Marx en Engels al het nodige gezegd was en geen aanvulling nodig was, werd gesteld, dat dit kon gelden zolang de arbeiders, op de oude manier hun leiders volgend, enkel maar hadden te stemmen; zolang was de leer, dat uit het kapitalisme eenmaal het socialisme zou komen, voldoende. Maar wanneer de arbeiders zelf tot actie, tot massa-acties zouden komen³, dus niet meer enkel passief zouden blijven, maar ook actief zouden worden, dan was het nodig, zich nader met het vraagstuk bezig te houden, hoe de menselijke geest op de inwerkingen van buiten reageerde. Het is bekend hoe de oude opvatting het toen gewonnen heeft. De massa-acties werden zoveel mogelijk verhinderd en de wereldoorlog bracht het bankroet van de oude arbeidersbeweging.

¹ Zie: <https://aaap.be/Pages/Joseph-Dietzgen.html>.

² Karl Kautsky (1854-1938), https://nl.wikipedia.org/wiki/Karl_Kautsky

³ Er stond: *blijven*.

Dezelfde kwesties zijn ook nu weer, of liever nog altijd door van belang. Vooral ook voor die groepen van arbeiders, die vooraan staan in de strijd, en op wie de propaganda neerkomt van de inzichten, die straks in de grotere strijd nodig zullen zijn. Zij zullen meer moeten weten, begrijpen en doorzien dan enkel dat uit de ellende van het kapitalisme klassenbewegingen van de arbeiders zullen opkomen. Zij moeten inzicht hebben, hoe zulke klassenbewegingen ontstaan uit de maatschappelijke krachten, wat alles ze beïnvloedt, hoe ze groeien en afnemen, hoe ze werken. Talloos zijn de gevallen, dat deze acties met mooie leuzen tot niets leidden. En nog talrijker zijn de gevallen, dat zegevierende klassenbewegingen door eigen innerlijke gebrekkigheid, hoewel schijnbaar op de goede weg voortgaande, in het moeras raakten. Wil men daartegen strijden, dan moet men begrijpen hoe en waardoor zo iets komt; en daartoe is een nadere overweging nodig, hoe in bijzonderheden de maatschappelijke wereld het denken en voelen der mensen beïnvloedt en bepaalt.

II.

Deze samenhangen vormen al sinds lang het onderwerp van afzonderlijke gebieden van wetenschap met aparte namen. Het bewuste denken van de mensen in zijn samenhang met de wereld is het onderwerp van de filosofie, de kennisleer het onmiddellijke voelen en denken in het algemeen, en de gedragingen van de mensen zijn het onderwerp van de psychologie. Beide stonden oorspronkelijk in samenhang met de theologie, maar zijn later tot profane burgerlijke leergebieden geworden.

Wil dit nu zeggen, dat wij ons, om de samenhang van menselijk voelen en denken met de maatschappij grondiger te doorzien, tot burgerlijke schrijvers over deze vakken moeten wenden? Op zichzelf is er niets tegen ook van zijn tegenstanders te leren; en voor zoverre moderne psychologen hun vak als een natuurwetenschap beoefenen, door proeven te doen en daaruit conclusies te trekken, kan er nuttig inzicht ook voor ons uit komen. Maar wat wij nodig hebben is toch iets geheel anders. Juist op deze gebieden is er een scherpe tegenstelling van opvattingen, die wij een klassentegenstelling mogen noemen, daar de grondopvattingen voor de burgerlijke wereld en voor de arbeidersklasse geheel verschillend zijn.

Het is er enigszins mee als met de economie. De wetenschap van de economie, die Marx ontwikkeld heeft, voortbouwende op de klassieke burgerlijke economie, is een klassenwetenschap, die door de gehele burgerlijke wereld afgewezen wordt, maar door de arbeiders als belangrijkste wetenschappelijke waarheid doorzien en erkend wordt; de burgerlijke wereld stelt er een heel andere leer tegenover, die zij als de ware wetenschap van de economie beschouwt. Als wij spreken over economie bedoelen we daarmee altijd de Marxistische. Net het gebied van psychologie en kennisleer is het in zoverre anders, dat Marx daarover geen afzonderlijke werken schreef. Maar in zijn histories materialisme ligt de kiem, de grondslag van een opvatting van deze gebieden, die geheel, tegengesteld is aan die van de burgerlijke wereld.

Voor de filosofie is dat reeds lang bekend. Dat in het Marxisme echter ook de basis voor een nieuwe psychologie ligt, in tegenstelling tot de beperkte en onvolkomen burgerlijke psychologie, de ware en echte psychologie, daarop is nog zelden de aandacht gevallen. En toch ligt dat onmiddellijk voor de hand. Het histories materialisme heeft voor het eerst onthuld, dat het de maatschappelijke organisatie, de productiewijze is, die het denken en voelen van de mensen beheerst. Dan moet ook in de maatschappij, in het arbeidsproces de grondslag van de psychologie gezocht worden.

Men kan hier tegen inbrengen, dat het er voor de natuur van de menselijke geest, voor de geestelijke eigenschappen van de mens, weinig toe doet of een maatschappij of een stuk natuur of een medemens op hem inwerkt, er komt natuurlijk telkens wat anders uit, maar de manier, waarop hij die inwerking verwerkt, is steeds dezelfde, bepaald door zijn eigen natuur. Evenals de molen en de werking van de molen er dezelfde om blijft, of men er het ene of het andere graan in werpt om vermalen te worden tot meel. En dan kan de natuur van de mens evengoed bestudeerd worden, door te zien wat er bij proefnemingen met een enkel mens gebeurt, zoals burgerlijke psychologen doen, als door onderzoekingen over de inwerking van de gehele maatschappij. Natuurlijk ligt hier iets waars in; bij beschouwingen over economie gebruiken we ook wel het geval dat Jan wat van Piet koopt. Maar wij zeggen, dat het belangrijkste daarbij buiten het gezicht blijft. Het belangrijke en wezenlijke is, dat de mens met al wat tot zijn natuur behoort, geheel en al een maatschappelijk wezen is. Of in het voorbeeld van de molen uitgedrukt: de molen in zijn gehele bouw is ontstaan en gegroeid in de praktijk van het vermalen van dit bijzondere graan, en is dus aan dat doel aangepast. De mens met al zijn denken en voelen had niet anders kunnen ontstaan dan als maatschappelijk wezen; alles in hem, zijn geest, zijn taal, zijn gevoelens zijn collectief, zijn ontstaan, gegroeid, als noodzakelijke organen in het collectieve arbeidsproces.

Hier is dus een eerste verschil tussen de burgerlijke en de Marxistische psychologie: de eerste gaat uit van het individu, de persoonlijkheid met zijn eigenschappen, en dan is de maatschappij het georganiseerde totaal van persoonlijkheden; de andere gaat uit van de maatschappij, want alles aan de persoonlijkheid is maatschappelijk

van oorsprong. Maar ook de burgerlijke psychologie legt, vooral in de laatste halve eeuw, steeds meer nadruk op het maatschappelijke. “Verreweg het grootste deel van zijn geestelijk bezit dat zijn handelingen bepaalt”, zegt McDougall⁴, een van de grote mannen van de moderne psychologie, “krijgt de mens van zijn medemensen; het is de opgehoopte ervaring van alle vroegere geslachten van zijn ras en volk. Zijn maatschappelijk leven, tezamen met zijn vormbare geest verschaffen hem dit enorme voordeel”. “De beschaving van een volk is in wezen het totaal van de zedelijke en verstandelijke tradities die daarin voorhanden en werkzaam zijn.” De maatschappij is voor hem een gezamenlijk leven in een zekere beschaving, in kunsten en wetenschappen, met een organisatie die dit verzekert. Maar nergens blijkt enig begrip, dat het arbeidsproces de vaste basis van de maatschappij is. De onderlinge sterke inwerking en de volkomen afhankelijkheid van de mensen van hun maatschappij zien zulke psychologen heel goed, maar het zijn alles afhankelijkheden van geestelijke dingen, die als het ware boven de aarde zweven. De materiële basis van dit alles, het productieproces voor het stoffelijk leven van deze maatschappij, dat de mensen met stalen banden van noodzaak samenbindt, ligt geheel buiten hun gezichtskring. Hoe kan men de gevoelens en gedragingen van de mensen onderzoeken, wanneer de grote oerkracht, de zorg voor het in leven houden van de wereld door het maatschappelijk arbeidsproces, die met ijzeren macht het leven der mensen beheerst, geheel buiten beschouwing blijft?

Tot een goede behandeling van de psychologie komt men slechts, als men van de mensen uitgaat in hun maatschappelijke arbeid, de wezenlijke inhoud van hun leven. Maar dan moet men onderscheid maken naar de plaats die ze in het arbeidsproces innemen, dus naar de klasse waartoe ze behoren. En hier hebben we de derde en belangrijkste tegenstelling tussen een burgerlijke en een Marxistische psychologie. De klassen zijn de groepen van mensen met gelijke rol in het productieproces en daardoor met gelijksoortige gedachten, gevoelens en gedragingen; door de gelijksoortige inwerking van de stoffelijke wereld wordt hun manier van reageren, hun karakter ook gelijksoortig – waarbij vergeleken de aangeboren karakters verschillen, bijvoorbeeld driftigheid of bedaardheid, even onbelangrijk worden als de verschillende kleur van hun ogen. Nog meer: deze klassen zijn de groepen met gelijke belangen, die dus in de strijd van de klassen samengaan en door sterke banden van solidariteit verbonden worden. Zo wordt de klasse de werkelijke mensengemeenschap, die de persoonlijkheden bepaalt. Maar de burgerlijke beschouwingswijze kent erkent de klassen niet; als ze boven de persoon wil uitgaan komt zij op de totaliteit van alle mensen en klassen, waarin geen scherp bepaald karakter meer te erkennen is. Of liever: meestal tekent ze dan de burgerlijke mens, het lid van de klasse van de bourgeoisie, als de normale natuurlijke mens. Dat kon in de 19e eeuw zo goed, omdat toen de adel in West-Europa geheel verburgerlijkt was en ook de arbeiders nog volkomen burgerlijk waren; daarom was het zo gemakkelijk geen klassen te kunnen zien. De genialiteit van Marx was nodig om toen de klassen als de natuurlijke groepen te onderkennen waaruit de maatschappij is opgebouwd.

Wanneer wij dus het denken en voelen en handelen van de mensen in de maatschappelijke ontwikkeling nader willen begrijpen en vooruitzien, dan hebben we – dat blijkt nu wel – weinig of niets aan de burgerlijke wetenschap van de psychologie. Wij moeten dan met Marx uitgaan van de klasse, van haar plaats, haar levensomstandigheden, haar behoeften en noden. Wij leiden daaruit de karaktertrekken af, die door de arbeid en de uitbuiting in haar ontstaan, de nieuwe karaktertrekken, die door de groeiende klassenstrijd ontstaan, vooral de groei van onderlinge verbondenheid. Ook voor de andere klassen heeft men hun maatschappelijk optreden uit hun speciale klassenpositie af te leiden. Dat is nodig om zulke bewegingen als de fascistische revoluties te behandelen; maar ook in algemenere zin zal men te maken hebben met de vraag hoe de overige klassen, die in de maatschappij een belangrijke rol spelen (de boeren, de intellectuelen) bij proletarische bewegingen zullen doen.

Van bijzonder belang is natuurlijk de beschouwing van de massa-acties van de arbeidersklasse, de vraag naar de voorwaarden voor hun ontstaan en die naar de uitwerkingen op de maatschappij en op de arbeiders zelve. Een paar jaar vóór de wereldoorlog schreef Kautsky over massa-acties; maar daar hij alleen over *massa's* praatte en de *klasse* geheel buiten beschouwing liet, was het resultaat waardeloos, en diende trouwens enkel tot het reactionaire doel, de Duitse sociaaldemocratie te waarschuwen tegen en af te houden van elke massabeweging. In de laatste oorlogsjaren, toen men een revolutie nabij achtte, schreef Henriette Roland Holst⁵ een boek over massa-acties in de geschiedenis, met tal van belangrijke feiten en gegevens. Nu zijn de omstandigheden alweer anders geworden. Daarom zal een grondige behandeling van deze kwesties voor de verheldering van ons inzicht van groot belang zijn.

⁴ William McDougall (1871-1938), Anglo-American psychologist.
[https://en.wikipedia.org/wiki/William_McDougall_\(psychologist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/William_McDougall_(psychologist))

⁵ Henriette Roland Holst-van der Schalk (1869-1952), https://nl.wikipedia.org/wiki/Henriette_Roland_Holst. De revolutionaire massa-aktie. Een studie, Rotterdam 1918.

Wat men behoort te weten omtrent: steun en W. P. A.

(de Amerikaanse werkverschaffing)

Wij zijn de nietsnutters, de luiaards, de lui die bedorven zijn. Wij zijn diegenen, die zich verheugen in de weelde van het steundieet. Wij hebben zo'n carrière gemaakt, dat we de hele dag op onze lauweren kunnen rusten en nooit het paradijs van de W.P.A.⁶ willen verlaten. Wij zijn te lui, behalve als we aangepord worden met dertig dagen uitsluiting om naar werk te zoeken. Wij zijn vet geworden op een steunbedrag dat 35% onder de norm ligt, zodat we nu 30 uur per maand moeten werken. Wij zijn de oorzaak van de depressie, zonder ons zou de nationale begroting in evenwicht zijn en zouden de regering, de grondeigenaars en de zakenlieden gelukkig zijn. Sinds de vloek van het steuntrekken over ons kwam en we de loopjongenslonen die we in de werkverschaffing krijgen moeten accepteren, moeten we ook de laster slikken die de *New Deal*⁷ ons ruimer toemeet dan het zogenaamde voedsel dat we krijgen om het tekort in ons huishouden aan te vullen.

In 1933 hadden we die beledigingen niet te verduren. We waren toen de vergeten mensen, aan wie Roosevelt⁸ bescherming tegen crisisgevolgen beloofde. De democratische politici boden de arbeidersklasse in ruil voor steun bij de verkiezingen een program aan, dat een nieuwe overeenkomst zou betekenen, een overeenkomst, die niet enkel en alleen rekening zou houden met de winsten van enkelen, maar die rekening zou houden met het welzijn van velen. Plotseling had je "recht op werk" en "recht op steun" – als er geen werk was.

De droom was kort

Je kreeg "arbeidsondersteuning". Maar, bij alle luidruchtige beschermingspropaganda, moest je werken, tenminste sommigen, voor minder dan \$55 per maand in sommige streken van het land, en voor minder dan \$26 in andere streken. Maar het was beter dan niets, en je was er toch nog zeker van dat je niet voor altijd bij de werkverschaffing zou blijven. Op een goeie dag zou je een werkelijk baantje kunnen krijgen met een goed loon.

En in de steunzaken werd "orde" geschapen. Een werkelijke steunnorm werd voor je berekend door lui die zelf zeker waren nooit "aan de steun" te zullen komen. De steunnormen liepen in de verschillende delen van het land uiteen. Maar in zoverre waren ze allen gelijk, dat ze te laag waren om ervan te kunnen leven. De laagste bedroeg ongeveer 10 dollar per maand en de hoogste 40 dollar per maand voor een gezin met een paar kinderen. Daarvan moest betaald worden: huur, gas, licht, kleren en dikwijls ook water.

O zeker, er zijn normen, het, is alleen maar jammer dat ze voortdurend lager worden. Ze gaven je bijvoorbeeld in Illinois 95% van de norm, berekend naar de "noodzakelijke levensbehoeften". Ze drukten het omlaag tot 85%, daarna tot 75%, daarna tot 65% en nu wordt aangekondigd dat ze het willen drukken tot 55%. Je hebt de norm, maar minder te eten dan daarvoor. Aan die norm, waar je nooit aan toekomt, zijn met milde hand "extra gaven" toegevoegd. Zij draaien uit op een surrogaat voor werkelijke steun in geld. Ze gaven je bakmeel, maar je hebt geen brandstof en soms zelfs geen kachel om te bakken. Je krijgt boter die onder je handen wegsmelt en stinkt omdat je geen ijs hebt om ze tegen wegrotten te beschermen. Ze geven je een paar eieren, die vaak niet beter ruiken en sinaasappels zonder sap, zodat je kinderen wat hebben om mee op straat te spelen. En zelfs van deze minderwaardige voordelen krijg je niet genoeg. Waarmee je volgens hen twee weken zou moeten doen is in drie dagen op.

Er wordt verondersteld dat je huur betaalt, hetgeen in de steunnorm is berekend. Maar 35% van het steunbedrag blijft in de steunkas en toch moet je van de rest huur betalen. Je kunt onmogelijk de huur schuldig blijven, want als je uit je huis gezet wordt zul je moeilijk een ander onderdak vinden, want steuntrekkers kunnen ze missen.

⁶ Works Progress Administration; overheidsinstelling in de Verenigde Staten die in het kader van de New Deal werd opgestart in 1935. https://nl.wikipedia.org/wiki/Works_Progress_Administration

⁷ De Amerikaanse New Deal was een omvangrijk sociaal en economisch hervormingsprogramma van de Amerikaanse president Franklin Delano Roosevelt om de Verenigde Staten uit het slop van de Grote Depressie te trekken. [https://nl.wikipedia.org/wiki/New_Deal_\(Verenigde_Staten\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/New_Deal_(Verenigde_Staten))

⁸ Franklin Delano Roosevelt, ook bekend onder zijn initialen FDR, (1882-1945); Amerikaans politicus van de Democratische Partij; 32e president van de Verenigde Staten 1933-1945. https://nl.wikipedia.org/wiki/Franklin_Delano_Roosevelt

Je gebruikt bijna je hele steun om de huisbaas te betalen, om een dak boven je hoofd te houden; en zelf verhonger je langzaam maar zeker van het mager overblijfsel van je steun.

De wonderen van de werkverschaffing

De arbeiders in de werkverschaffing is het tot nu toe niet veel beter gegaan en met de aanvallen op de "levensstandaard" van allen die overheidssteun nodig hebben om in leven te blijven, gaat het ook hen steeds slechter. Toen wij werkverschaffings-arbeiders nog in het vrije bedrijf werkten, maakten we 25 tot 50 dollar per week. Maar op het ogenblik variëren de vastgestelde lonen in de werkverschaffing in Illinois bijvoorbeeld van 13 tot 23 dollar per week. En evenals er weinig zekerheid is wat betreft de lonen is er weinig zekerheid in het werk zelf. Onverwacht word je overgeplaatst van het ene werk naar het andere; vele arbeiders die ontslagen zijn, weten niet wanneer zij ooit weer opgeroepen zullen worden of voor welk soort werk ze opgeroepen zullen worden. Duizenden arbeiders worden van het ene werk naar het andere gesmeten, en soms worden plotseling werken opgegeven "bij gebrek aan fondsen" met het gevolg dat duizenden zonder werk teruggeworpen worden in de grotere misère van het steuntrekken.

Stil en geduldig hebben de steuntrekkers en de arbeiders in werkverschaffing de ene verlaging na de andere, het ene ontslag na het andere geslikt. Zo lang we het juist konden uithouden. Maar het is noodzakelijk dat de zaken een keer nemen... zij moeten een keer nemen.

Zij zijn veranderd, dat wil zeggen - verscherpt en verergerd. De New Deal, het Congres, de President, van wie vakverenigingen en de "Workers Alliance"⁹ vertelden dat zij voor ons zouden zorgen, hebben duidelijk laten blijken wat zij bedoelen, als ze spreken van sociale bescherming, regeringseconomie of evenwicht in de begroting. Wat zij bedoelen is uiteengezet in de werkverschaffingswet (W.P.A.-bill), die op het laatste Congres is aangenomen. Wat zij beogen is duidelijk geworden door de nieuwe regeringswetten, die de administratie van de steun herzien.

De W.P.A.-bill verlaagt het bedrag, dat uitgetrokken is voor de werkverschaffing met 1/3.

Dit stort miljoenen werkverschaffingsarbeiders in nog grotere ellende. De geschoolde werkverschaffingsarbeiders hadden vroeger, in ruil voor hun steun aan hun vakverenigingen, het voordeel van een kortere werktijd, zodat voor hen het uurloon hoger was dan voor de ongeschoolden. Nu moeten zij, net als ieder ander, 130 uur per maand werken. Het hoogste loon, dat zij onder het nieuwe systeem kunnen krijgen, is 73½ dollarcent per uur, wat véér onder het door de vakvereniging vastgestelde uurloon ligt. De massa's van ongeschoolden krijgen door een andere bepaling in die wet eveneens een stomp in hun maag. Die wet is gemaakt om de gewestelijke loonverschillen op te heffen. De lonen in het Noorden zullen worden verlaagd, die in het Zuiden zullen, naar men zegt, worden verhoogd. Een veel lager gemiddeld loon voor het gehele land zal het resultaat zijn.

Van alle beschikkingen in de nieuwe wet is dié het belangrijkste, die iedereen ontslaat, die 18 maanden in de werkverschaffing is gebruikt. Deze wet wordt de "anti-carrière-makers-wet" genoemd, hetgeen niet slaat op de regeringsambtenaren die hun baantje aan de werkverschaffing danken, de dikbetaalde administrateurs, de opzichters en de politici. Maar wél op ons, die ervan beschuldigd worden de idiote wens te koesteren, ons leven lang een baantje te willen houden dat 13 dollar per week oplevert. Die idioten zullen nu op straat gegooid worden om in het vrije bedrijf werk te zoeken. Nadat ze 30 dagen zonder inkomsten hebben gezeten, zullen ze niet meer terug worden genomen, maar moeten ze zich opnieuw aanmelden en met de miljoenen wachten die al steun hebben en ingeschreven staan voor de werkverschaffing. Zij zullen geen nieuw baantje krijgen, zij zullen de kringloop maar weer van voren af aan moeten beginnen. Voor deze ontslagenen is het hele resultaat de uitsluiting uit de steun voor weken en zelfs voor maanden.

Om de hele situatie samen te vatten: miljoenen van onze klasse worden steeds meer aan de ellende prijs gegeven. Van hen die nog aan het werk zijn, wordt de werktijd verlengd en het loon besnoeid. De steuntrekkers worden getroffen door de nieuwe wet op de steunverlening. In Illinois moeten we 30 uur per maand werken, in theorie tegen 50 dollarcent per uur, en moeten we alle werk, dat de regering ons wil voorzetten opknappen.

En intussen gaan de begrotingszaken uitstekend. De mop is echter, dat het niet 15 dollars extra zijn, die we ontvangen. Dit geld is al afgenomen van het besnoeide steunbedrag, dat we ontvangen. Om kort te

⁹ The Workers Alliance of America (W.A.A.) was een Volksfront opgericht in 1935.
https://en.wikipedia.org/wiki/Workers_Alliance_of_America

gaan: we krijgen niets, maar zijn door de dreigende totale uithongering gedwongen de regering 30 uur werk te geven om te kunnen leven. En wat voor werk? Wat zal het voor de regering prachtig zijn, zo goedkoop aan onderkruipers te komen!

Waarom gebeuren deze dingen?

Waarom kan er niet iets gedaan worden tegen deze groeiende ellende, die steeds moeilijker valt te dragen? "Er kan iets gedaan worden", zeggen de vakbonden en politici. "Zet de juiste mensen in de regering en we zullen voor jullie opkomen". "Er kan iets gedaan worden", zegt de "Workers Alliance". "Betaal ons contributies, dan zullen wij druk uitoefenen op de parlementsleden die jullie op onze raad gekozen hebt."

Je luisterde naar hen allen, je hielp twee keer bij de verkiezing van de "democratische" regering. In 1932 deden ze reusachtige beloften, omdat ze bang voor ons waren. Ze waren bang omdat er miljoenen van de onzen zonder werk waren, miljoenen, die zó tot wanhoop gedreven waren, dat ze in opstand kwamen; honderdduizenden groeiden tot razende massa's, die de gemeentehuizen en de regeringsgebouwen omsingelden en om werk en steun schreeuwden. Er waren er teveel en zij verloren de macht over jullie. Dus moesten ze je tot kalmte brengen en terwijl ze jullie datgene vertelden wat je nodig had, gebruikten ze je. Programma's werden opgemaakt, leuzen in elkaar getimmerd, teneinde de massa's achter de Democratische Partij en de New Deal te krijgen. De werkverschaffing kwam en daarmee de overgang van liefdadigheid naar steun, omdat jullie hulp nodig was om een eind te maken aan de chaos van 1933, en om de maatschappij te reorganiseren en een verdere winstgevende productie te verzekeren. Maar toen de winsten in 1937 weer daalden, toen de nieuwe depressie plotseling ernstiger vormen aannam, toen de regering merkte, dat het spenderen van grote sommen aan steun en werkverschaffing niet ten goede kwam aan de winstmakerij, meende ze, evenals alle vorige regeringen, dat het niet langer loonde daar geld weg te gooien aan goedkope mensenlevens.

En niet slechts werden steun en werkverschaffingslonen verlaagd, overal werden de arbeiders gedwongen een loonsverlaging te slikken, zodat de kapitalisten hun winsten kunnen handhaven. Het wapen van de werkloosheid wordt gebruikt om de lonen te verlagen en de arbeiders harder te laten zwoegen. De arbeiders moeten niet alleen bang worden hun baan te verliezen, maar ook om in de steun of de werkverschaffing te komen. En daarom maakt de regering het werkloos zijn nog erger dan het al is.

Loonsverlaging in het vrije bedrijf betekent tevens loonsverlaging tevens werkverschaffing.

Loonsverlaging in de werkverschaffing sluit steunverlaging in. Dit alles betekent redding voor de kapitalisten, omdat zij hierdoor hogere winsten kunnen behalen of minstens kunnen behouden wat zij hebben, en tevens betekent het vermindering van de regeringsuitgaven. Wij lijden, opdat het kapitaal kan renderen!

Verdeel en heers!

Ofschoon iedere aanval op de arbeidsvoorwaarden of het levenspeil van arbeiders uiteindelijk gericht is tegen de arbeidersklasse in zijn geheel worden niettemin eerst bepaalde groepen van arbeiders uitgekozen om een breed strijdfront te voorkomen. Op het ogenblik klagen de autoriteiten bijvoorbeeld dat de lonen in het bouwbedrijf te hoog zijn en een opleving in deze bedrijfstak tegenhouden. Om deze lonen naar beneden te krijgen worden de geschoolde bouwvakarbeiders in de werkverschaffing het eerst aangevallen. En zo sloeg slechts een uitgezochte groep arbeiders in werkverschaffing terug, en werd al in het begin verslagen omdat ze geïsoleerd bleef. De overige arbeiders zagen niet, dat na de nederlaag van deze groep de overige arbeiders onder het mes zouden komen, en dat op de duur alle lonen gekort zouden worden.

De autoriteiten voor maatschappelijke steun zijn al even gewiekst. Elke staat heeft zijn eigen steunwet en vaak worden zelfs in iedere stad de steunzaken op een eigen manier behandeld. De steun zal nu eens hier, dan weer daar verlaagd worden, maar nooit overal tegelijk. Het verweer van de arbeiders wordt in talloze kleine, onbetekenende strubbelingen verbrokkeld. Toen bijvoorbeeld de betaling van de steun in geld in St.-Louis werd ingevoerd, werd dit bedrag meteen omlaag gedrukt. De steunautoriteiten in Chicago wachtten een paar weken, teneinde de reactie hierop in St.-Louis even te kunnen aanzien. De geïsoleerde steunklanten in St.-Louis vonden de kracht niet er tegen in te gaan, waarna de steun in Chicago eveneens verlaagd werd. Op de conferentie van de steunautoriteiten waar dit besluit viel, werd erop gewezen dat het geval van St.-Louis had laten zien, dat het mogelijk was de steun zonder enige moeilijkheid te verlagen indien dit slechts vergezeld ging van enige nieuwe trucs, die de steuntrekkers

aannemelijk zouden voorkomen. Indien de proefneming ergens succes had gingen de autoriteiten op andere plaatsen eveneens tot die maatregelen over, om ten slotte weer bij de eerste slachtoffers terecht te komen. Op de lange duur hebben ze dan allen een beurt gehad. En zolang de arbeiders niet leren dat een onrecht aan de een aangedaan een onrecht aan allen is, en zolang zij niet in staat zijn om tegenover iedere op hen gerichte aanval een breed verdedigingsfront te stellen, dat honderdduizenden werkers omvat, is het onmogelijk dat zij hun strijd met succes voeren.

En de organisaties?

Maar wat doen jullie organisaties, jullie vakverenigingen, jullie partijen, jullie "Workers Alliance", om jullie belangen tegen de aanvallen van de regering te verdedigen? Sedert hun man – Roosevelt – tot president verkozen werd, hebben ze in Washington politiek gemaakt. Ze zijn er in geslaagd hun leiders en organisatoren grote salarissen te betalen, maar hun geconfedereer heeft niet kunnen voorkomen, dat de werkverschaffingswetten aangenomen werden waaronder jullie nu zuchten. Ze konden de kortingen op de toegezegde steunbedragen niet ongedaan maken. Het bleek dat zij niet jullie belang hadden gediend, maar dat van hen, die jullie nu openlijk aanvallen. Alles wat ze deden was contributie van je vragen, oproepen tot zinloze demonstraties voor staats- of gemeentewetten en jullie verzoeken om briefkaarten, volgeschreven met leuzen, naar de verschillende autoriteiten te sturen. Zij hebben niet de arbeiderssolidariteit verstevigd, die zo broodnodig is. Ze hadden er zelfs geen belang bij om je voor te bereiden op de strijd die komen gaat. Ze stelden slechts belang in het bloeien van bepaalde partijen, van bepaalde groepen van vakverenigingsbureaucraten, zij zagen slechts het belang van de organisatoren, niet dat van de georganiseerden.

Het is dan ook geen wonder, dat deze organisaties niets tot jullie te zeggen hebben in deze crisis. Zeker, ze protesteren tegen de nieuwe steun- en werkverschaffingsmaatregelen, maar meer ook niet. Ze wensen ook niets meer te doen, en ze zouden het ook niet kunnen, zelfs al zouden ze het willen.

De vakverenigingen die nu protesteren tegen de opheffing van de geldende loonschaal, hebben noch de kracht, noch de wil om hun woorden van daden te doen vergezellen. De vakbonzen weten heel goed, dat zij in tijden van depressie, en grote werkloosheid geen actie tegen, maar slechts met de regering kunnen voeren. En wat de vakverenigingsleiders weten, weten de andere arbeidersleiders even goed. Onder de huidige verhoudingen geven zij er de voorkeur aan met de stroom mee te gaan. Daar hun interesse slechts uitgaat naar problemen, die verbonden zijn aan het dienen van hun eigen organisaties en bureaucratieën kunnen zij er geen belang bij hebben, om een strijdfront tot stand te brengen, dat sterk genoeg is om de autoriteiten te dwingen hun besluiten te herzien. Zij hopen op een of andere compromisoplossing, waardoor de meest directe belangen van de betreffende vakvereniging beschermd worden. Ze houden zich bezig met een politieke koehandel, maar niet met de strijd van de werklozen.

Toen Roosevelt aankondigde, dat er bij de werkverschaffingen niet gestaakt zou kunnen worden, omdat er niet tegen de regering gestaakt kon worden, haastte William Green¹⁰ zich te verklaren dat geschillen door het Congres en niet door staking in de werkverschaffing moeten worden beslist. Ook John Lewis¹¹ verklaart zich tegen de staking en zei dat hij er wel voor was om te proberen de wet op de steunregeling langs wettelijke weg te verbeteren. De *Workers Alliance*, die werklozen en werkverschaffingsarbeiders omvat, verklaarde herhaaldelijk: "wij hebben tot geen enkele staking in de werkverschaffing opgeroepen, en roepen ook nu daartoe niet op". Ze ondernam echter stappen om een beroep te doen op de President.

Op het moment, dat in vele steden, zoals Minneapolis, arbeiders op straat actie voerden tegen de huidige werkverschaffingspolitiek, toen arbeiders van het werk wegliepen en in staking gingen, nam geen enkele organisatie het voor hen op, noch poogden zij hen te helpen om hun eisen ingewilligd te krijgen. De "Workers Alliance" poogde zich uit de situatie te redden door te adviseren niet te staken, doch slechts te protesteren tegen de maatregelen van de werkverschaffingswet. "The Chicago Daily Record" van 18 Juli 1939, die de spreekbuis is van de Alliance en de communistische partij, probeert zelfs juist die lui te helpen, die verantwoordelijk zijn voor de nieuwe politiek. Op het moment dat duizenden arbeiders op straat werden gegooid, schreef deze krant:

¹⁰ William B. Green (1873-1952); Amerikaans vakbondsleider.
[https://en.wikipedia.org/wiki/William_Green_\(U.S._labor_leader\)](https://en.wikipedia.org/wiki/William_Green_(U.S._labor_leader))

¹¹ John Llewellyn Lewis (1880-1969); Amerikaans vakbondsleider.
https://en.wikipedia.org/wiki/John_L._Lewis

“De werkverschaffingsarbeiders kunnen tegenwoordig op enige vooruitgang bogen in hun strijd voor eerlijkheid en rechtvaardigheid. Getrouw aan zijn beginselen heeft de New Deal de wapens opgenomen ter herziening van de on-Amerikaanse werklozenwet, de W.P.A.-bill. De mannen van het New Deal congres doen al hun best de onrechtvaardigheden te bestrijden, die vroeger begaan zijn door de Hoover-Garner groep.

Iedere eenheid van de arbeid en alle vooruitstrevende bewegingen zijn nu gedwongen met dubbele energie te steunen, wat de New Deal probeert te volbrengen.”

Gedurende enige tijd hamert de kapitalistische propaganda al op de “fouten” van de New Deal. Dit heeft zijn doel. Hoe feller de aanvallen op de New Deal, hoe gemakkelijker het voor de New-Deal-politici is hun politiek te veranderen in de richting van groter loonsverlagingen. *Schijnbaar* tegen hun wil gedwongen dit te doen, kunnen zij de arbeiders aanvallen zonder dat ze hun nuttige populariteit bij de massa's verliezen. Het vertrouwen van de grote massa's, hoewel reeds aan het tanen, is altijd nog groot genoeg om de regering van dienst te kunnen zijn. Zolang het nog mogelijk is de massa's te doen geloven, dat Roosevelt voor hun belangen op de bres staat, kan men hen laten hopen, dat hij het uiteindelijk, ondanks alle tijdelijke achteruitgang, zal winnen.

De zwendel van de communistische partij en de *Workers Alliance*, dat slechts de “reactionairen” verantwoordelijk zijn voor de onpopulaire handelingen van de regering dient die regering zeer goed bij haar pogingen om de massa's de zweep te laten likken die hen slaat. De houding van deze organisaties tegenover de stakende arbeiders is eenvoudig schunnig en praktisch sabotage van de strijd van de verkozen tegen de steunverlaging. Je vijanden van heden zijn niet alleen de reactionairen en de lui van de New Deal, maar ook de New-Deal-agenten in je eigen rijen. Om te vechten tegen de nieuwe maatregelen en om een kans te hebben de strijd te winnen, is het vóór alles nodig, dat je het feit onder ogen ziet dat je niet kan staken en overwinnen samen met de bestaande arbeidersorganisaties, maar slechts tegen hen.

De nieuwe machtsvorming van de arbeiders (2e deel)

De zwakte van de arbeiders

In ons eerste artikel hebben we een bepaalde kant van de ontwikkeling der arbeidersklasse in korte trekken geschetst. Het is de lijn van de geleidelijke zelfbevrijding. Eerst, tot de burgerlijke revoluties, treden de arbeiders als aanhangsels van de burgerlijke partijen op, voor wie ze de kastanjes der burgerlijke vrijheden uit het vuur haalden. Daarna streden ze voor eigen klassendoelinden, onder leiding van de vakverenigingen en socialistische partijen. (Tot ongeveer 1914). En tenslotte beginnen, nu hier, dan daar, de zelfstandige klassenbewegingen in de zogenaamde wilde stakingen.

We willen nu datzelfde proces van een andere zijde belichten; dat is niet alleen nodig om het verleden scherper te zien, maar ook om de betekenis van de tegenwoordige moeilijkheden in het oog te vatten. Want de tegenwoordige neergang der arbeidersbeweging en de machteloze berusting der arbeidersklasse drijven vele revolutionaire arbeiders op de paden van de seksuele psychologie, die hier echter geen uitkomst brengen kan. Ze gaan daarbij uit van het feit, dat de druk op de arbeidende massa's telkens opnieuw groot wordt en deze er hier en daar slechts kleine en machteloze bewegingen tegenover stellen. Hoe komt het, dat de stakingen niet veel vaker en veel machtiger ontstaan? Van waar die doffe berusting, dat gebrek aan eigenwaarde, aan daadkracht, de bereidheid tot net verdedigen van de kapitalistische staat?

Inderdaad staan we hier voor “psychologische” vraagstukken, dat zijn vraagstukken aangaande het willen, voelen, denken en handelen der arbeiders. Maar voor we op deze kwestie kunnen ingaan moeten we het hele vraagstuk eerst in een algemeen raam zetten. We moeten weten *welke taak* de zogenaamde psychische eigenschappen in ons leven vervullen. We hebben die eigenschappen toch niet zó maar, toevallig, of voor de aardigheid? Integendeel, het zijn de middelen. Waarmee we ons door het leven slaan. Ze zijn het product en de wapenen, van onze strijd om het bestaan. Deze strijd is de drijvende kracht, die onverbiddelijk in de dieren- en mensenwereld werkt. Veranderen de levensomstandigheden, dan moeten mens zoel als dier zich ook inde geestelijke eigenschappen nieuw

aanpassen, of ondergaan. Daarom moet alle sociale psychologie uitgaan van de strijd om het bestaan. En we willen dat in het kort voor de afgelopen periode laten zien.

Ieder voor zich, god voor ons allen

Reeds vroeger zagen we, hoe omstreeks 1800 een nieuwe klasse van loonarbeiders werd gevormd uit de handwerkers en de boeren. Hoe traden ze het nieuwe arbeidsproces tegemoet? Uit hun vroegere arbeidsverhoudingen brachten ze een krachtige individualistische geest mee, want deze was een van de krachtigste werktuigen in de strijd om het bestaan, zeker niet minder belangrijk dan de ploeg, de hamer of de schaaf. In de maatschappij traden ze tegen elkaar als concurrenten op. Ieder wilde natuurlijk zo duur mogelijk verkopen, maar werd daarbij door de anderen gehinderd, terwijl ze bovendien moesten proberen elkaar de klanten afhandig te maken. Kortom: ze waren elkaars tegenstanders.

Ook hun arbeidsproces was door dit isolement gekenmerkt. Ieder werkte voor zich alleen of met weinige knechts, waarbij *zijzelf* het hele arbeidsproces bepaalden. Alles bijeengenomen kwam hun strijd om het bestaan hierop neer, dat ieder voor zich maar zo goed mogelijk moest proberen zich door het leven te slaan. Daarom was hun geestelijke inventaris allereerst aangepast aan het *zelfstandig* en *alleen* willen en handelen. Hun individualistische geest was een van hun gereedschappen van de arbeid, die ze echter niet uit hun gereedschapskist hoefden te halen, maar die ze te allen tijde bij zich hadden en op alle mogelijke gebieden aanwendden.

Deze mensen nu werden bij tien- en honderdtallen in de fabrieken samen geworpen. Het was voor hen niet alleen een beestenbestaan door de lage lonen en de lange werktijden, maar ook doordat hun zelfstandige handwerkers- en boerennatuur helemaal niet paste het systeem van een van bovenaf geregeld arbeidsproces. Een proces, waarbij ze voortdurend gecommandeerd worden. Het is dus niet zo vreemd, dat het eerste verzet van de nieuwe loonarbeiders zich uitte in sabotage, het vernielen van machines en het in brand steken van fabrieksgebouwen. Ze wilden zich niet bij de nieuwe verhoudingen aanpassen, maar ze wilden de machinale productie vernietigen, *om weer naar de oude maatschappij van het handwerk en het zelfstandige boerenbedrijf terug te gaan*.

Dit lukte echter niet, en nog morrend werden ze telkens opnieuw de fabrieken ingedreven. Er bleef niets anders over dan zich bij de nieuwe verhoudingen aan te passen. Maar waaruit bestond dit aanpassen? Dat was, ieder voor zich, zo goed mogelijk door het leven komen. Zoals de handwerkers vroeger elkaars concurrenten waren, zo zagen ze hun medearbeiders voorlopig ook als concurrenten die je moest trachten de baas te blijven. Kruiperigheid, aanbrengerij bij de baas, uitblinken boven anderen, kameraden er uitdrukken om zelf een beter plaatsje te krijgen, kortom de moraal van ieder voor zich en god voor ons allen, die vroeger hun krachtigste wapen in de strijd om het bestaan was, dit alles waren de vormen, waarin het fiere individualisme van het handwerk en het boerenbedrijf onderging.

Natuurlijk kon deze aanpassing aan de nieuwe omstandigheden voor enkelen wel tot het gewenste resultaat leiden maar voor de grote massa helemaal niet. De ondernemers hadden met een dergelijke arbeidersklasse gemakkelijk spel. Ze lieten de hongerzweep over allen tegelijk knallen, zonder dat de arbeiders er met succes tegen konden optreden. De arbeiders vormden, zoals Marx het noemde, wel als een klasse "op zichzelf", maar ze hadden nog geen gemeenschappelijke eigen doeleinden, ze waren nog geen klasse "voor zichzelf". Het stoere, kleinburgerlijke individualisme bleek in de nieuwe levensomstandigheden een volkomen onbruikbaar wapen in de strijd om het bestaan. Wat vroeger de kracht van de handwerker en de boer uitmaakte, werd nu z'n zwakte.

En zo begint dan het grote, moeizame proces van nieuwe aanpassing, het winnen van nieuwe eigenschappen die de wapenen zullen zijn in de strijd om het bestaan.

Aanpassing

Het is in de eerste plaats het arbeidsproces, dat de individualistische arbeiders tot beginnend collectivisme brengt. Zeer zeker is het niet het enige punt waar de nieuwbouw begint, want het gemeenschappelijke lot in de huurkazernes, de gemeenschappelijke tegenstelling tot de staatsmacht, spelen ook hun rol. Maar in het arbeidsproces brengen zij het grootste deel van hun leven door: zodat de ervaringen hier opgedaan, het belangrijkste aandeel in de veranderingen in het maatschappelijk denken, voelen en willen leveren. Bij de arbeid worden ze allen door ondernemers en opzichters "gedisciplineerd", ze verrichten allen bevolen arbeid. Zo worden de begrippen ondernemer en opzichter bij allen op dezelfde wijze gevoelsmatig geladen met haat en wantrouwen. En omdat deze eigenschappen uit het arbeidsproces voortspruiten, zijn ze klassenmatig bepaald. Het is daarom

klassenhaat en instinctief klassen-wantrouwen. Maar ook tussen de arbeiders onderling komen de gevoelsbindingen anders te liggen. Gedurende de arbeid zijn ze op elkaar aangewezen, ze werken samen in ploegen, ze moeten elkaar in de arbeid bijstaan. Ze leren elkaar nu niet meer als alleen maar concurrenten zien, maar ook als makkers. Zo levert het arbeidsproces zelve de elementen, waaruit de kameraadschap, het elkaar helpen, de solidariteit gaat groeien. En juist omdat deze eigenschappen functies van het arbeidsproces zijn, kunnen ze geen algemeen-menselijk karakter dragen, maar hebben ze slechts geldigheid binnen de kring, voor wie deze eigenschappen een middel zijn in de strijd om het bestaan. Dat is binnen de arbeidersklasse.

Daarom zijn het klasseneigenschappen.

Wij moeten hierbij echter wel in het oog vatten, dat deze ontplooiende solidariteit, deze groeiende gemeenschapszin slechts een betrekkelijk klein werkingsveld konden hebben. Altijd weer moeten we bedenken, dat de nieuwe eigenschappen niet iets toevallige, een zekere luxe vertegenwoordigen, maar dat ze een doelmatige aanpassing in de strijd om het bestaan zijn. *Het zijn strijdmiddelen* en tegelijk product van de strijd. Daarom kunnen ze slechts zover tot ontwikkeling komen, *als voor het voeren van de strijd om het bestaan noodzakelijk is*.

Hier ligt de sleutel om de toestand van vroeger en van heden te begrijpen. Zoals iedereen weet, was er vroeger een uitgebreide klasse van betrekkelijk kleine fabrikanten die bovendien zelf nog niet georganiseerd waren. Om deze fabrikanten te bestrijden behoefden nog niet zulke grote stakingen doorgevoerd te worden. Een staking aan één fabriek kon een fabrikant tot concessies dwingen, omdat hem een anders een bankroet kon dreigen. Voor de arbeiders betekende dit, dat hun strijd en hun solidariteit de grenzen der fabriek nauwelijks behoefden te overschrijden. Later, toen de ondernemers zich in bonden samensloten, kon een staking aan een enkele fabriek niets meer uitrichten. Toen moesten meerdere fabrieken of een hele industrietak platgelegd worden. Dat wil zeggen: de strijd om het bestaan maakte toen een verdere uitbouw van de solidariteit en de gemeenschapszin tot een hele branche noodzakelijk. Een verdere uitbouw van de solidariteit heft tot op de huidige dag nauwelijks plaats gevonden. Een staking van de bootwerkers is nog altijd een aangelegenheid van de bootwerkers. Een staking van de scheepsbouw is nog steeds geen aangelegenheid van bijvoorbeeld de transportarbeiders. De beroepssolidariteit heeft zich nog niet tot klassensolidariteit, die de grenzen van de beroepen overschrijdt, ontwikkeld. Hoe komt dat? Waardoor is de ontwikkeling van de geestelijke vernieuwingen hier afgebroken?

Stijgend levenspeil

De ontwikkeling van het kapitalisme maakte dat een verdere uitbouw van de eigenschappen en verdieping van het klassenbewustzijn niet noodzakelijk waren voor de strijd om het bestaan. En dus kwamen ze niet. Met het doorvoeren van de industrialisatie zette een verheffing van het levenspeil van de arbeidersklasse in. Er kwam een stroom van boeren naar de steden vloeien, waardoor een nijpend woninggebrek ontstond. Wél werd in koortsachtig tempo bijgebouwd (zogenaamde "revolutiebouw"), maar de nieuwbouw kon de toevloeiende stroom nauwelijks verwerken. In zeer korte tijd namen de industrie- en handelssteden enorm in omvang toe, waarmee tegelijk de verkeersproblemen, om de arbeiders snel van de ene hoek van de stad naar de andere te kunnen werpen, de belangstelling vragen. Dan komen de hygiënische eisen ter voorkoming van epidemieën, het aanbrengen van waterleiding riolering enzovoort allemaal voorzieningen, die een verheffing van het levenspeil van de arbeiders betekenen, maar die ten slotte voor een goed functioneren van handel en industrie noodzakelijk zijn. Zonder deze gemakken, waarin de arbeidersklasse deelt, heeft de bezittende klasse niet voldoende de beschikking over het "mensenmateriaal". Alle processen in het leven van de arbeiders moeten zo snel mogelijk verlopen, omdat dit tegelijk de grootste rentabiliteit van het kapitaal is. En daarom wordt de landloper heel "comfortabel" per trein naar Veenhuizen¹² getransporteerd, waar een koning zich vroeger niet meer dan de luxe van een koets verloven kon.

Ook in geestelijk opzicht voerde de industrialisatie, de toename van de handel tot een verheffing van het levenspeil. De industrie en de handel kunnen niet met analfabeten werken. Lezen, schrijven en rekenen zijn hulpmiddelen voor handel en industrie. Vandaar dan ook, dat juist de industriële bourgeoisie de verbetering van het lager onderwijs ter hand nam, tegenover de conservatieve machten van grondbezit en boerendom. Ook vakarbeiders waren nodig, zodat verschillende fabrikanten zelf

¹² Penitentiaire Inrichting Veenhuizen (vroeger Rijkswerkinrichting Veenhuizen) is een gevangenis in het Drentse dorp Veenhuizen. https://nl.wikipedia.org/wiki/Penitentiaire_Inrichting_Veenhuizen

vakscholen gingen oprichten, om bruikbaar "mensenmateriaal" te krijgen. Deze geestelijke verheffing van de arbeidersklasse was in die dagen een van de ontwikkelingsvoorwaarden van handel en industrie.

En ook het loonpeil van de arbeidersklasse steeg. De arbeiders konden meer vlees, brood, kleding uit de markt nemen dan vroeger het geval was. De voortdurende ontwikkeling van de techniek zorgde er voor, dat ook de levensbenodigdheden van de arbeiders in voortdurend minder tijd werden vervaardigd, waardoor de waarde aanzienlijk daalde. En daarbij steeg de toename van de rijkdom van de bezittende klasse ontzaglijk. Wel kreeg de arbeidersklasse meer aan producten, maar gemeten aan de steeds grotere goederenmassa's die ze voortbracht, kreeg ze er toch een steeds kleiner deel van. Het spreekt echter vanzelf, dat de arbeiders daar niet in de eerste plaats naar vragen; zij vragen alleen of ze méér gekregen hebben. En dát was inderdaad het geval.

Arbeidersbeweging

Wij hebben hierboven de verheffing van het levenspeil vooral uit de productievoorwaarden van het kapitalisme afgeleid. Dat wil niet zeggen, dat de strijd van de arbeiders, de vakverenigingen en politieke partijen daarin geen rol speelden. Integendeel, *niets wordt verkregen zonder strijd*. Maar omdat verbetering van onderwijs en sociale hervorming ook in de richting van verdere kapitalistische ontwikkeling lag, kon in het bijzonder de parlementaire actie van de arbeiders succes hebben. Want ze konden daarbij ook steunen op partijen en groepen uit de burgerij. Zodoende is het in Engeland bijvoorbeeld nooit tot een grote socialisme beweging gekomen, terwijl op het vasteland van Europa de coalitiepolitiek, het samengaan met burgerlijke partijen, weldra de hoeksteen der tactiek werd. Of, zoals dat in de taal der politici heet, "de socialistische partijen konden de verschillende burgerlijke partijen tegen elkaar uitspelen". Om de strijd om de hervormingen langs de weg van het samengaan met of het steunen op burgerlijke partijen krachtig te kunnen voeren, moesten echter twee voorwaarden vervuld worden. Ten eerste moest de socialistische partij zelf groot zijn en ten tweede moest men alleen "praktische" eisen stellen, die ook voor de burgerpartijen aanvaardbaar waren. Hieruit vloeide vanzelf voort, dat de beweging haar eigenlijk socialistisch karakter verloor. De linkse burgerlijke partijen "waren nog zo slecht niet". En dit verhinderde zowel een werkelijke kritiek op het kapitalisme, als het stellen van echt revolutionaire eisen. De leer van de strijd van de klassen maakte zo langzamerhand plaats voor de leer van de samenwerking van de klassen, waarvan we in de oorlog van 1914 en nu in de oorlog van 1939 de wrangste vruchten plukken.

Wanneer we deze hele periode van ontplooiend kapitalisme tot 1914 en de daarmee gepaard gaande verheffing van het levenspeil der arbeidersklasse in het oog vatten, dan blijkt dus wel, dat de arbeiders met hun beperkte geestelijke bagage van maatschappelijk inzicht, onderlinge kameraadschap, gemeenschapszin, offervaardigheid, voldoende waren toegerust om de strijd om het bestaan als klasse te kunnen voeren. De verbetering van het levenspeil bewijst, dat het in die periode voor de arbeidersklasse nog niet nodig was, tot een hechtere strijdgemeenschap te komen. Haar maatschappelijk inzicht en haar solidariteit waren voor die tijd klaarblijkelijk voldoende aangepast aan de geldende verhoudingen. Bovendien bleek het nog niet nodig, dat de arbeiders hun lot in eigen handen namen, maar ze konden de leiding en het stellen van strijddoelen overlaten aan de parlementariërs en vakverenigingsbeambten. Ze moesten in de eerste plaats het bewustzijn hebben, dat ze een afzonderlijke klasse tegenover het kapitaal vormden en dat de heersende klasse alleen bestreden kon worden, door er een *georganiseerde* strijdmacht tegenover te stellen. De strijd was daarbij in de eerste plaats *vakstrijd*. En dan *vakstrijd*, die nog hoogst zelden een hele tak van bedrijf omvatte. Algemene staking voor de metaalindustrie bijvoorbeeld kwam hoogst zelden voor. Meestal gold de staking voor enige ondernemers en kreeg daardoor bijna alleen een plaatselijk karakter. Het overslaan¹³ van de staking naar verschillende branches, zoals dat in 1903 gebeurde, kwam nauwelijks voor. En weer wijzen we er op, dat deze nog zeer laag ontwikkelde vorm van klassenstrijd voldoende was, om de strijd om het bestaan te kunnen voeren.

Het aanpassen aan de nieuwe levensvoorwaarden en het groeien van "klasse op zichzelf" tot "klasse voor zichzelf", stelde daarom aan de morele en geestelijke kwaliteiten van de arbeidersklasse nog geen hoge eisen, al willen we dit omvormingsproces ook geenszins onderschatten. We weten allen met hoeveel toewijding honderdduizenden arbeider er aan hebben gewerkt. Maar dat neemt toch niet weg, dat het inzicht in de maatschappelijke samenhang van Kapitaal en Arbeid nog niet groot hoefde te zijn,

¹³ Er stond: *overgrijpen*.

dat de solidariteit feitelijk nog niet eens een hele branche van vakgenoten behoefde te omvatten. De beroepssolidariteit ging ver uit boven de klassensolidariteit; het één voor allen, allen voor één, had alleen geldigheid voor hetzelfde beroep.

Dalend levenspeil

De toestand van het kapitalisme is echter sinds de eerste wereldoorlog grondig veranderd, vooral na de grote productiecrisis van 1921 en van 1929. De diepere oorzaken hiervan moeten we hier laten rusten, maar we wijzen alleen op enkele feiten, die iedereen kent. Dat is in de eerste plaats dat de periode van betrekkelijke voorspoed, zoals we die tot 1914 hebben gekend, absoluut voorbij is. De strijd van de kapitalen op de wereldmarkt en om nieuwe uitbuitingsgebieden is zo hevig geworden, dat in de verschillende "naties" de belegde kapitalen door tolmuren en contingenteringen beschermd moeten worden, om ze voor vernietiging te behoeden. En daarbij moeten de "naties" met volle kracht aan de "nationale verdediging" werken, om deze kapitalen ook met de wapenen te kunnen verdedigen. Dat wil zeggen, dat de bronnen voor een uitbreidend kapitalisme, zoals we dat vroeger hebben gekend, worden drooggelegd. Vroeger hadden de winsten, die door de arbeidersklasse werden voortgebracht twee functies; ten eerste dienden ze voor het onderhoud van de bezittende klasse met haar aanhang; ten tweede werd het overschot opnieuw in het bedrijfsleven gestoken, om daarmee het bedrijfsleven, dus daarmee de "werkgelegenheid", opnieuw uit te breiden. Ze werden dus "productief" belegd, omdat ze tot nieuwe middelen werden, waarmee de mensen in hun levensonderhoud voorzagen. De winsten waren zo een factor in de vergroting van de maatschappelijke rijkdom. Maar in het "beschermd" kapitalisme dient de winst in de eerste plaats voor het onderhoud van de bezittende klasse en haar aanhang en in de tweede plaats voor de noodzakelijke bewapening. Zeer zeker kan er zo nieuwe "werkgelegenheid" ontstaan door de bouw van granatenfabrieken, fabrieken voor militaire kleding enzovoort. Maar wat zo belegd wordt, vergroot niet de maatschappelijke rijkdom aan verbruiksgoederen en voorziet niet meer in de behoeften der mensen. Het voorziet alleen in de bewapeningsbehoeften van het kapitaal. De arbeiders kunnen dus wel harder en langer werken, maar ze krijgen niet meer van de maatschappelijke productie. De productie voor de behoeften van de mensen verandert in een productie voor de vernietiging. Van deze toestand kan het kapitalisme niet meer af. Het is de blijvende productie door oorlog en vrede heen. Daarom kan van een uitbreiding der kapitalistische productie in de vroegere zin geen sprake meer zijn.

De uitbreiding der kapitaalgroepen kan zich zo alleen in hoofdzaak voltrekken langs de weg van de directe wederkerige roof door wapengeweld. Het industrieel kapitalisme is tot roofkapitalisme geworden.

In deze omstandigheden is de strijd voor sociale hervormingen, zoals de sociaaldemocratie die voerde, krachteloos geworden. Want deze strijd berustte op het samengaan met vooruitstrevende burgerlijke partijen. Maar zulke partijen kunnen er nu niet meer zijn. De burgerlijke lagen moeten nu zelf vechten voor het behoud van hun kapitalistisch bestaan, dat niet meer samenvalt met de uitbouw van de maatschappelijke goederenproductie. Daarom komen er geen waarlijk sociale hervormingen meer, doch alleen afbraak. En ook de vakstrijd, die z'n successen kon oogsten op de bodem van het vrije kapitalisme, staat machteloos tegenover het zo hecht georganiseerde kapitaal.

De nieuwe toestand

Zodoende is de arbeidersklasse in een eigenaardige situatie gekomen. De vakbeweging en de socialistische partijen zijn geenszins gegroeid tot wat zowat iedereen ervan verwachtte. Het is nu wel duidelijk gebleken, dat de "arbeidersbeweging" geen strijdorgaan van de arbeidersklasse meer is en het ook nooit meer zal kunnen zijn. Rondom ons zien we overal organisaties met honderdduizenden en miljoenen leden, met een materiële rijkdom aan vakverenigingsgebouwen, weekbladen, tijdschriften, dagbladen, met vakverenigingskassen die in de miljoenen lopen... en nochtans staat de arbeidersklasse daar naakt en alleen, verlaten, op zichzelf aangewezen, zodra ze wil gaan strijden voor verbetering van haar ellendige positie van honger en werkloosheid. Niet alleen keren zich de vuurmonden van de bezittende klasse tegen stakende arbeiders, maar ook het hele materiële en geestelijke apparaat van de "arbeidersorganisaties" komt tegen de stakende arbeiders in beweging. En daarom krijgen de voormannen van deze "arbeidersbeweging" dan ook ridderorden van de bezittende klasse.

De arbeidersklasse is daarmee in een eigenaardige situatie gekomen, die verrassend veel doet denken aan de toestand bij beginnend kapitalisme. Toen vormden de arbeiders wel al een klasse "op zichzelf", maar ze moesten nog tot een klasse "voor zichzelf" groeien, door zich nieuw inzicht en nieuwe

eigenschappen te verwerven voor de strijd om het bestaan. En dat moeten we nu opnieuw. Nu hoeven we niet meer te leren, dat we een afzonderlijke klasse zijn tegenover het kapitaal en dat we alleen als strijdend georganiseerde massa er tegen op kunnen. Alleen de beambten weten dat nog niet. Maar wel moeten we ons als klasse geheel nieuw aanpassen aan de veranderde levensvoorwaarden. De samenwerking van de klassen levert voor ons geen effect meer op, het strijdmiddel van het parlement is ons uit de handen geslagen. Met onze beperkte beroepsstakingen beginnen we niets meer. Alleen en op ons zelf aangewezen is onze *beroepssolidariteit* machteloos. Alleen het optreden als klasse, onverschillig tot welk beroep we behoren, kan werkelijke macht tegenover de bezittende klasse en haar aanhang ontwikkelen. Het aanpassingsproces aan de nieuwe voorwaarden voor de strijd om ons bestaan eist van ons een hechtere solidariteit en dieper maatschappelijk inzicht dan vroeger noodzakelijk was. Maar ook onze vroegere doelen, die sociale hervormingen en lotsverbetering binnen het raam van het kapitalisme beoogden, zijn ons uit de handen geslagen, omdat ze niet meer in de lijn van de kapitalistische ontwikkeling vallen.

We hebben deze eigenschappen nog niet in voldoende mate. Daarom knalt de zweep over ons. En daarom treden onderdanigheid, kruiperigheid, hielenlikkerij bij de baas, angst en schijnheiligheid, kortom alle ondeugden van de onderdrukte machteloze, de verdedigingsmiddelen van de zwakke, de alleenstaande weer veel sterker op de voorgrond dan vóór 1914 het geval was. Dus juist als bij de "klasse op zichzelf" bij beginnend kapitalisme. En zoals de arbeiders toen niet eerst de blik vooruit richtten, doch achterwaarts, doordat ze terug wilden naar de oude toestanden van vroeger handwerk en boerenbedrijf, zo richten de arbeiders ook nu weer de blik achterwaarts. Ze willen terug naar de maatschappij met de burgerlijke vrijheden, naar de "democratie", die hun voortdurend verder onder de voeten wegzinkt; ook hier een treffende overeenkomst met de vroeger klasse "op zichzelf".

Maar over al deze dingen hoeven we ons niet ongerust te maken, omdat we de bron kennen, waaruit ze ontstaan. Het is zeker dat de strijd om het bestaan door de arbeiders in alle heftigheid gevoerd moet worden. En daarom weten we, dat we ons de nieuwe geestelijke en morele kwaliteiten zullen veroveren.

Het omvormingsproces is reeds begonnen en heeft in alle landen haar intrede gedaan. De specifiek-proletarische massabewegingen verschijnen aan de horizons van de geschiedenis.

De periode van machteloosheid waarin we nu verkeren, ontstaat daarom geenszins uit de "domheid" van de arbeiders.

Het is de schakel in het proces van de zelfbevrijding van de arbeidersklasse, die nu voor een nieuwe sprong staat. En we zullen deze sprong doen, omdat hij de voorwaarde tot het leven is.

AAN DE LEZERS:

In januari is geen nummer van *Radencommunisme* verschenen.

Het tweede artikel in dit nummer is vertaald uit "LIVING MARXISM", het blad van onze Amerikaanse kameraden. Abonnement per 8 nrs. \$1

Adres: P.O. Box 5343, Chigago, Illinois.

